ІНТЕРВ'Ю 05.11.2024 | Ана Михайлов

«Невпевнена підтримка курсу в ЄС безпосередньо пов'язана з діяльністю проєвропейських партій»

Ана Михайлов з Кишинева про переобрання Санду президенткою і пошук точок дотику з проросійським електоратом

Інтерв'ю провела Ольга Васильцова

У неділю громадяни Молдови переобрали президентку Маю Санду на другий термін. Їй усе-таки вдалося обійти досить серйозного конкурента Олександра Стояногло, хоча інтрига зберігалася до останнього. Що ж привело її до перемоги?

Чинна президентка Мая Санду виграла другий тур виборів, перемігши свого суперника Олександра Стояногло, підтримуваного проросійською Партією соціалістів, із переконливим розривом майже в 10 відсотків (55,35 відсотка проти 44,65 відсотка). Боротьба дійсно була напруженою, і за результатами першого туру було неможливо з упевненістю передбачити результат. Згідно з підсумками, на території Молдови Санду поступилася Стояногло з невеликою перевагою: 48,8 відсотка проти 51,2 відсотка. Її перемога знову стала можливою завдяки діаспорі, яка мобілізувалася в безпрецедентному масштабі, показавши рекордну явку, що перевищує показник виборів 2020 року приблизно на 24 відсотки. Активність діаспори у другому турі посилилася після викриттів фальсифікацій голосування в першому турі, про які стало відомо з журналістського розслідування про мережу Шора. Важливу роль відіграли емоційний відгук на війну в Україні та геополітичний фактор – інтеграція в ЄС проти потенційного впливу Росії. Усе це стало вирішальним для перемоги Санду.

У чому принципові відмінності між кандидатами?

Мая Санду, чинна президентка і неформальна лідерка правлячої

партії «Дія і солідарність» (PAS), є проєвропейською політикинею і зробила значний внесок у просування Молдови європейським шляхом. Під час її перебування на посаді президентки Молдова отримала статус кандидата на вступ до ЄС у 2022 році та розпочала переговори про приєднання в липні минулого року. Хоча цього успіху було б важко досягти без російської агресії в Україні та відповідного геополітичного контексту, слід віддати належне президентці Санду за використання сприятливого моменту та досягнення цього важливого для країни результату. Санду користується великою підтримкою міжнародної спільноти, це дало їй змогу вивести країну з міжнародної ізоляції, в яку її завів режим Плахотнюка. Вона засудила війну в Україні та підтримала санкції ЄС.

Санду користується великою підтримкою міжнародної спільноти, це дозволило їй вивести країну з міжнародної ізоляції

На відміну від Санду, Стояногло не має яскраво вираженого проєвропейського образу в очах громадськості, хоча заявляє про свою проєвропейську позицію і в минулому, будучи депутатом від Демократичної партії, сприяв укладенню Угоди про асоціацію Молдови та лібералізації візового режиму з ЄС. Він позиціонував себе як незалежного кандидата, але балотувався від проросійської Партії соціалістів, що зіграло проти нього. Він також не підтримав референдум про вступ до ЄС, пояснюючи це незгодою з процесом його організації. Стояногло засудив російське вторгнення в Україну, але виступає за розвиток економічних відносин як з ЄС, так і з Росією, Китаєм та іншими країнами, виходячи з інтересів країни.

Як пройшло голосування? Чи були серйозні порушення?

Загалом процес голосування можна охарактеризувати як спокійний, хоча було зафіксовано деякі порушення, включно з фотографуванням бюлетенів та агітацією біля виборчих дільниць. Надходили неправдиві повідомлення про мінування на закордонних дільницях і в Придністров'ї, а також на мосту через Дністер.

Абсолютно несподіваною ситуацією стали організовані перельоти людей із Росії для голосування в Азербайджані, Туреччині та Білорусі. З'явилися підозри про російське втручання через олігарха-втікача Шора, які Росія заперечує. Це ще один приклад масштабу фальсифікацій, які застали владу Молдови зненацька. Однак варто зазначити, що з міркувань безпеки Молдова

відкрила всього дві виборчі дільниці в Росії, де проживає найбільша кількість молдавських громадян. У відео, поширеному російськими ЗМІ, молдавські пасажири висловлювали невдоволення тим, що були позбавлені права голосу, тому вирішили вирушити в інші країни для голосування. А за кілька тижнів до виборів молдавська поліція оголосила про розкриття мережі зі 130 тис. осіб, які отримали грошові перекази через російську банківську систему для впливу на результати референдуму. За словами поліції, Шор перевів близько $24 млн тільки в жовтні.

Про що свідчить рекордна явка?

Рекордна явка стала відповіддю на вищезгадані викриття фальсифікацій і розслідування про мережу Шора. Явка виборців у другому турі становила 54,34 відсотка порівняно з 51,4 відсотка в першому турі.

Чи допускаєте ви, що сторона, яка програла, може ініціювати якісь протести?

Поки що я відкидаю таку можливість. Коли стало зрозуміло, що голоси діаспори схилять шальки терезів на користь Маї Санду, Олександр Стояногло визнав свою поразку, зазначивши, що демократія передбачає зріле сприйняття результатів. Він закликав покласти край нав'язуваній ненависті та розколу, закликавши ЗМІ та НУО до об'єктивного інформування та відмови від маніпуляцій, істерії та штучної поляризації суспільства. Хоча він згадав про порушення на закордонних виборчих дільницях і в Придністров'ї, заяв про можливе оскарження результатів або протести не було. Таким чином, попередження про те, що Шор може спробувати дестабілізувати ситуацію через масові заворушення, не виправдалися. Навіть невеликий розрив у результатах референдуму не викликав протестів.

Ці вибори показали слабкі місця проєвропейського курсу Молдови. Чи справді Молдова розділена на проєвропейський і проросійський табори сильніше, ніж очікувалося?

Я вважаю, що результати президентських виборів відображають рівень підтримки європейської інтеграції серед молдавського народу краще, ніж результати референдуму. Серед виборців Стояногло також є певний рівень підтримки ЄС. Тож молдавський народ виразно налаштований проєвропейськи, і в цьому немає сумнівів.

Щоправда, підтримка курсу до ЄС у Молдові невпевнена, і це

напряму пов'язано з діяльністю проєвропейських партій. Згадаймо, наприклад, про банківське шахрайство 2014 року, коли підтримка ЄС значно знизилася. Невисокі результати референдуму також пояснюються тим, як саме було ухвалено рішення про його проведення і як він проводився. Монополізація питання референдуму однією партією і відмова взаємодіяти з іншими проєвропейськими партіями позбавили Молдову можливості створити широкий політичний і суспільний консенсус навколо європейської інтеграції як національної ідеї. А це могло сприяти зміцненню соціальної згуртованості, яка зараз вкрай крихка. Усе це, разом із ксенофобською риторикою у другому турі, що розпалює ненависть, лише посилило поділ суспільства і залишило гіркий осад.

Минулого тижня президент України Володимир Зеленський заявив, що Захід втратить Молдову через кілька років, якщо продовжуватиме сьогоднішню риторику. Ви згодні з ним?

Я вважаю, що загроза реальна. Росія не змогла дестабілізувати ситуацію через референдум і президентські вибори, але вони лише підготували ґрунт для важливіших парламентських виборів наступного року. Очевидно, що Москва завжди на кілька кроків попереду можливостей молдавської влади передбачати і протидіяти її гібридним загрозам. Політична стабільність залишається крихкою, але вона залежить не тільки від риторики Заходу.

Проєвропейська політична еліта повинна навчитися співпраці для створення стійкої коаліції більшості

В умовах можливих майбутніх спроб дестабілізації з боку Кремля молдавська проєвропейська політична еліта повинна навчитися співпраці для створення стійкої коаліції більшості.

Чи зможе партія влади знайти точки дотику з проросійським електоратом?

Поки що правлячій партії не вдалося знайти спільну мову навіть із проєвропейськими партіями, не кажучи вже про проросійський електорат. Це вимагає певної гнучкості, здатності до діалогу і політичної зрілості. Я б сказала, що молдавський проросійський електорат не настільки радикальний, і за грамотного підходу точки дотику можна знайти.

Наскільки обмежена буде президентка у разі обрання проросійського парламенту наступного року?

Якщо до влади прийде проросійська політична сила, що не

виключено, то повноваження президентки будуть обмежені, оскільки Молдова – парламентська республіка. Але цього можна уникнути, проявляючи політичну зрілість і здатність будувати альянси. Партія «Дія і солідарність» повинна починати працювати над цим уже зараз. Я не уявляю коаліції з соціалістами після всього, що сталося на президентських виборах, коли соціалістів PAS зобразила агентами Росії, злодіями і троянськими кіньми. Залишається шукати партнерів у проєвропейському таборі. Ще одна виборча кампанія під гаслом «Врятуємо Молдову» на парламентських виборах наступного року може не спрацювати.

Ана Михайлов
Кишинів

Ана Михайлов (Ana Mihailov) є керівником бюро Фонду ім. Фрідріха Еберта в Молдові.